

A szabadságvesztés-büntetés és végrehajtása a lengyel büntetőjogban

I. A lengyel büntetőjog fejlődése a hatályos Btk-ig

1. A lengyel állam léte és ezzel jogrendszerének hatályossága sem volt folyamatos. A lengyel büntetőjogi szankciórendszerre és így a szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó törvényhozás alakulása az ország történeti hátterének ismeretében válik érthetővé. A lengyel állam ismeretesen a XVIII. század végén elvesztette függetlenségét és az ország területét három szomszédos hatalom (Ausztria, Oroszország és Poroszország) felosztotta egymás között. Ezzel az 1795. évi harmadik felosztással lezárul a „régii lengyel jog” korszaka is; és e felosztásnak az 1815. évi bécsi kongresszuson történő megerősítése oda vezetett, hogy az egyes országrészek különböző büntetőjogi jogrendszerhez tartoztak.¹ Ily módon a porosz részterületen először az 1794. évi porosz Allgemeines Landrecht érvényesült; az osztrákok által uralt területen az 1803. évi osztrák törvénykönyv, és az Oroszországgal egyesült Lengyel Királyság territóriumán pedig a nem kodifikált lengyel büntetőjogi rendelkezések mellett porosz büntető törvények kerültek alkalmazásra. Az oroszok által uralt országrészben 1818-ban lépett hatályba az első tisztán lengyel büntetőjogi kodifikáció, a Lengyel Királyság büntetőjogi kódexe. Az új kodex mintája az 1803. évi osztrák büntető törvénykönyv volt, amelyben már a szabadságvesztés a domináló büntetési nem. Ez a kódex csupán 1847-ig volt hatályban, ebben az évben ugyanis I. Miklós orosz cár törvénykönyve, azaz tulajdonképpen az 1845. évi orosz Btk. rövidített formájú kiadása váltotta fel azt, majd 1903-ban az új orosz Btk. A porosz részterületen előbb 1851-ben lépett hatályba az új porosz Btk., amit a német birodalmi Btk. követett 1871-ben. Az osztrák részterületen és Krakkóban az 1852. évi osztrák Btk. lépett a korábbi joganyag helyébe.²

2. A XX. század első felében — a lengyel állam 1918. évi visszaállítása után — a lengyel büntetőjog fejlődésében jelentős mérföldkő az 1932. évi Btk. megalkotása és alkalmazása. Keletkezése elsősorban a lengyel büntetőjogtudomány képviselőinek, mindenekelőtt pedig *Juliusz Makarewicz* tevékenységének köszönhető. E törvénykönyv a kor színvonalán álló modern, tömör formájú, általános és különös részből álló alkotás, amely csupán összesen 295 cikket tartalmaz. Az 1932. július 11-i Btk. 1932. szeptember 1-én lépett hatályba. A kódex a bűncselekményeknek büntetési és vétségi változatát ismerte. A Btk. vezető elvei között volt található a szubjektív — morális — büntetőjogi felelősség, a humanizmus és a dualista szankciórendszer kiépítése, vagyis a megtorlás és a társadalom védelme szempontjait egyaránt igyekezett érvényre juttatni.³ Ennek megfelelően a törvénykönyv szankciórendszere

¹ *Andrejew, I.*: Polskie prawo karna w zarysie. Warszawa, 1980. 46. p.

Andrejew, I.: Das polnische Strafrecht. In: Mezger, E.—Schönke, A. — Jescheck, H—H. (Hrsg.): Das ausländische Strafrecht der Gegenwart. Berlin, 1982. Sechster Band, 13—18. p.

² *Weigend, E.*: Polen. In: Jescheck, H—H. (Hrsg.): Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht. Baden-Baden, 1985. Band 16. I.; 723—733. p. (1985/a).

³ *Andrejew, I.*: i. m. 1982. 16—17. p.

büntetéseket és biztonsági intézkedéseket szabályozott. A büntetések között megtalálhatók a főbüntetések (37—43. cikkek) és a mellékbüntetések (44—51. cikkek). A biztonsági intézkedéseket a XII. fejezetben (79—85. cikkek) helyezte el a törvényalkotó. A főbüntetések közé a halálbüntetés, a börtönbüntetés, a fogházbüntetés és a pénzbüntetés tartozott. A szankciórendszerben az uralkodó büntetési nem a szabadságvesztés, amelyet elsősorban a speciálprevenció, a nevelés céljából alkalmaztak.⁴ A szabadságvesztés végrehajtása a progresszív rendszer szerint történt oly módon, hogy az elítélt jó magaviselete kedvezőbb őrizeti feltételeket eredményezett. A kódex a szabadságvesztésnek tehát két külön önálló formáját, a börtönbüntetést és a fogházbüntetést szabályozta. A börtönbüntetés életfogytiglan tartó és határozott tartamú lehetett. A határozott ideig tartó börtönbüntetés minimuma hat hónap, a maximuma pedig 15 év volt (39. cikk). A fogházbüntetés legalább egy hétig, legfeljebb öt évig tarthatott (40. cikk). Későbbiekben a lengyel népi demokratikus törvényhozás még egy speciális szabadságvesztési változatot is előírt munkatábor formájában. Erről az 1945. január 5-i dekrétum 11. cikke rendelkezett. A munkatáborba történő beutalással az erre elítélteket kívánták a produktív munkafolyamatba bevonni.⁵

Az 1932. évi Btk-val egyidejűleg jelent meg a kihágásokról szóló 1932. július 11-i külön rendelet. Mind a büntető törvénykönyvhöz, mind a kihágási rendelkezéshez bevezető előírásokat is közzétettek, amelyek ugyancsak 1932. szeptember 1-én léptek hatályba.⁶

II. A hatályos lengyel Btk. szankciórendszere

Az 1932. évi Btk. gyakorlati alkalmazására lényegében egészen 1970-ig sor került, ugyanis a jelenleg is hatályos lengyel Btk-t a szejm 1969. április 19-én fogadta el és 1970. január 1 óta van hatályban. Ugyanekkor újonnan szabályozták a lengyel büntető eljárás és a büntetésvégrehajtás (bv.) joganyagát is; és e törvénykönyvek szintén 1970. január 1-én léptek hatályba.

Az 1969. évi lengyel Btk. három részre tagolódik: általános és különös részre, valamint katonai büntetőjogi részre. A Btk. összesen 43 fejezetben 331 cikket foglal magában, ebből az általános rész 18 fejezetben 1—121 cikket tartalmaz. A fenyegetett szankciók szigorának és nagyságának megfelelően a kódex büntett és vétség között különböztet. A legenyhébb deliktum-kategória, a nem egységes karakterű kihágás nem tartozik a tulajdonképpeni bűncselekményekhez, hanem az 1971. évi — 1972. január 1-jén hatályba lépett — kihágási törvénykönyv külön szabályozza. A kihágások szankció-katalógusában a három hónapig terjedő elzárás, a három hónapig elrendelhető szabadságkorlátozás, a pénzbüntetés és a megrovás szerepel.⁷

A hatályos lengyel Btk szankciórendszere lényegében dualista, azaz büntetéseket és biztonsági intézkedéseket szabályoz. Megjegyzendő azonban, hogy a tulajdonképpeni szankcióforma a büntetés, míg a biztonsági intézkedések alárendelt szerepet töltenek be. A büntetéseken belül fő- és mellékbüntetések között különböztet a Btk. A főbüntetések között szerepel a szabadságvesztés; a munka jellegű büntetesként funkcionáló szabadságkorlátozás; a pénzbüntetés és a legsúlyosabb büntetettékre előírt, kivételes jellegű halálbüntetés. A Btk. 293. cikke értelmében katonákkal szemben ún. katonai fogdabüntetés is kiszabható. A kódex a mellékbüntetéseknek viszonylag széles körét ismeri és szabályozza, lényegében a

⁴ Chodźidło, J. A.: Das polnische Strafgesetzbuch. Berlin, 1940. 3. p.

⁵ Andrejew, I.—Lernell, L.—Sawicki, J.: Das Strafrecht der Volksrepublik Polen. Berlin, 1950. 48. p. és 216. p.

⁶ Chodźidło, J. A.: i. m. 3. p. és 12. p.

⁷ Weigend, E.: Polen. In: Eser, A.—Huber, B. (Hrsg.): Strafrechtsentwicklung in Europa. Freiburg i. Br. 1985. 568—572. p.

magyar megoldáshoz hasonlóan (38. cikk). A Btk. XIII. fejezete (99—104. cikkek) rendelkezik a biztonsági intézkedésekről, közöttük is elsősorban a gyógyító intézkedésekről. A visszaesés témakörén belül a kódex még két valójában intézkedés jellegű jogkövetkezményt is szabályoz, jóllehet ezeket nem intézkedésnek jelöli. E két szankció a pártfogó felügyelet (védfelügyeletnek vagy megelőző felügyeletnek is szokás fordítani) és a társadalmi adaptációs központban történő elhelyezés (62. cikk).

Ezeken kívül említést érdemel még a Btk. 27. cikke által szabályozott büntetőeljárás feltételes megszüntetése. Ebben az esetben az elítélésről és a megbüntetésről való lemondás fejeződik ki, ha a cselekmény társadalomra veszélyessége nem jelentékeny, az elkövetőt büncselekmény miatt még nem büntették meg és a kedvező prognózis alapján az tételezhető fel, hogy az elkövető a jogrendet betartja és nem követ el újabb büncselekményt. Az eljárás feltételes megszüntetése próbaidőre történik, amely egy évtől két évig terjed, továbbá az elkövető meghatározott meghagyások teljesítésére is kötelezhető.⁸

A büntetés kiszabási szempontokról a Btk. 50. cikk 1—2. §-ai rendelkeznek.⁹ Eszerint a büntetést — így a szabadságvesztést is — a törvényi keretek között a bíróság saját belátása szerint szabja ki és ennek során értékeli a cselekmény társadalomra veszélyességének a fokát, tekintettel van a büntetés generál- és speciálprevenzív céljára és a büntetés végrehajtás során elérni kívánt célokra. A bíróság különösen figyelembe veszi a büncselekménnyel okozott kárt, annak nagyságát, az elkövető indítékát és az elkövetés körülményeit, továbbá az elkövető személyi viszonyait, életmódját, valamint a büncselekmény elkövetése előtti, illetve utáni magatartását.

III. A szabadságvesztés-büntetés a lengyel büntetőjogban

Az 1969. évi lengyel Btk. szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó szabályozása megszüntette a szabadságvesztés formáinak (börtön és fogházbüntetés) korábbi megkülönböztetését és *egységes szabadságvesztést* vezetett be. Jelenleg az elnevezésben is kizárólag a szabadságvesztés-büntetés kifejezés jelzi ezt a büntetési nemet, így pl. a „börtönbüntetés”, vagy a „fogházbüntetés” megnevezés is eltűnt a hivatalos szakterminológiából. Mindenesetre a szabadságvesztés foganatosítására különböző típusú büntető intézetek léteznek a végrehajtás különböző fokozataival. Az ítélő bíróság ítéletében meghatározhatja a büntetés végrehajtási intézet típusát és a végrehajtási fokozatot, bár a gyakorlatban mindezt általában a büntetés végrehajtási bíróságok teszik meg.¹⁰ A szabadságvesztés-törvényi alsó határa három hónap, a felső határa pedig 15 év (Btk. 32. cikk 1. §). A kódex nem ismeri az életfogytig tartó szabadságvesztést, de a határozatlan tartamú szabadságvesztést sem. Kivételes esetekben azonban 25 év szabadságvesztés is előírható (Btk. 30. cikk 3. §).

1. A rövid tartamú szabadságvesztéssel szembeni kritikákat figyelembe véve a lengyel törvényhozó is a szabadságvesztés alsó határát három hónapban határozta meg. A lengyel irodalomban is vannak szerzők, akik nem csupán a rövid tartamú büntetés negatív vonásait hangsúlyozzák, hanem megállapítják azt is, hogy a „hosszabb rövid tartamú szabadságvesztés” az elítélre nevelő hatású (így pl. *Wolter*), illetve az elkövetett cselekményért a felelősség érzését erősítheti (így pl. *Lernell*), valamint hogy a rövid tartamú szabadságvesztés hatékonyabb, mint a közép tartamú szabadságvesztés, mert a rövid tartam letöltése után

⁸ *Andrejew, I.*: i. m. 1982. 46—50. p.

⁹ A lengyel Btk. hatályos joganyagát lásd *Horváth Anna* (Szerk.): *Európai szocialista országok büntető törvénykönyvei*. Budapest, 1973. II. kötet 11—34. p.

¹⁰ *Andrejew, I.*: i. m. 1982. 49—50. p.

· visszaesési arány kisebb (*Cieslak, Buchala, Marek*).¹¹ A lengyel büntetés-kiszabási gyakorlat elemzése is hasonló eredményt mutat. *Wasik* a rövid tartamú szabadságvesztés hatékonyságának empirikus vizsgálatát is elvégezte. *Wasik* vizsgálata a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásából történő elbocsátás utáni első öt éven belül a volt elítéltek visszaesési gyakoriságára terjedt ki. Az eredmények azt mutatták, hogy a legnagyobb visszaesési arány a 9 hónap és egy év közötti tartamú szabadságvesztést letöltött személyeknél volt. A határozott tartamú szabadságvesztések körében a legalacsonyabb visszaesési arány pedig a három hónapig terjedő szabadságvesztést kiállt személyeknél volt kimutatható. A visszaesési arány és a letöltött szabadságvesztés tartama közötti összefüggés vizsgálata tehát arra a következtetésre vezetett, hogy a kitöltött szabadságvesztés tartamával párhuzamosan nő a visszaesési arány is, azaz a szabadságvesztés hatékonysága annál nagyobb, minél rövidebb a kiállt szabadságvesztés tartama. Ez vonatkozik a három hónapon belüli tartamra is, ugyanis a két heti szabadságvesztés után a visszaesési arány 12,9%, míg a két és három hónap közötti tartam letöltése után ez az arány 20,4%-ra emelkedett.¹²

A rövid tartamú szabadságvesztések visszaesésének érdekében a Btk. a bíróságok számára lehetővé teszi, hogy a rövid tartamú büntetések helyett másik, enyhébb jogkövetkezményt rendeljenek el. A Btk. 54. cikke értelmében ha a bűncselekményt a törvény csak szabadságvesztéssel rendeli büntetni, és a büntetési tétel alsó határa nem magasabb három hónapnál, s a kiszabandó büntetés nem lenne súlyosabb hat hónapnál, a bíróság kiszabhat szabadságkorlátozást vagy pénzbüntetést, ha úgy véli, hogy a szabadságvesztésre ítélet nem volna célszerű. E lehetőség nem alkalmazható a szándékos vétség olyan elkövetőjére, akit korábban szándékos bűncselekmény miatt már szabadságvesztésre ítélték.

A Btk. 55. cikke szerint pedig a bíróság meghatározott mellékbüntetés kiszabására szorítkozhat, ha annak feltételei fennforognak és ha ily módon a büntetés célja elérhető. A Btk. 57. cikke értelmében továbbá a bíróság a büntetés rendkívüli enyhítésével is élhet. E törvényi előírások és lehetőségek esetében a bíróság mérlegelési szabadsággal rendelkezik. A Legfelsőbb Bíróság kötelező jellegű iránymutatásaival szintén a rövid tartamú büntetések lehető elkerülését célzó gyakorlatot és tendenciát támogatja (így pl. a pénzbüntetés elrendeléséről szóló 1978. április 28-i legfelsőbb bírósági irányelv, vagy az 1979. május 30-i iránymutatás). Ez utóbbi irányelv az alternative (szabadságvesztéssel, szabadságkorlátozással vagy pénzbüntetéssel) fenyegetett deliktumok körében a büntetés-kiszabás kérdéseivel foglalkozik. Ezen esetekben pedig végrehajtható szabadságvesztés csak akkor alkalmazható, ha a jogrend védelme más szankciókkal nem érhető el. Mindezek hatására érthető, hogy a rövid tartamú szabadságvesztések aránya az összes elítélésen belül visszaesett.

Emellett persze figyelembe kell venni azt is, hogy az 1971. évi kihágási törvény rendelkezik *elzárás-büntetésről*, amely a Btk-beli szabadságvesztéstől lényegében csupán a tartamban különbözik. Az elzárás-büntetés egy hét és három hónap közötti időtartamban rendelhető el meghatározott kihágások esetében. Ezt a rövid tartamú szabadságelvonást az ún. kihágási kollégiumok alkalmazzák.¹³

2. Az 1969. évi Btk. eltörölte az életfogytig tartó szabadságvesztést.¹⁴ Emögött az a gondolat húzódott meg, hogy a nevelésre és a reszocializálásra kialakított büntetési rendszerben olyan szankciónak nem lehet helye, amely az elítéltek nem nyújt reményt a társadalomba történő visszatérésre. A Btk. 30. cikk 3. § azonban egy speciális büntetési formát, a 25 évi

¹¹ Idézi *Wasik, J. J.*: Die kriminalpolitische Bedeutung der kurzfristigen Freiheitsstrafe- ausgewählte Probleme. In: Schwind, H.—D. u. a. (Hrsg.): Festschrift für Günter Blau... Berlin, New York, 1985. 599—610. p.

¹² *Wasik, J. J.*: i. m. 307—610. p.

¹³ *Weigend, E.*: i. m. (1985/a) 741—743. p.

¹⁴ *Buchala, K.*: Prawo karne materialne. Warszawa, 1980. 519. p.

tartamú szabadságvesztést vezette be, amelyet a halálbüntetéssel is büntetni rendelt bűncselekmény esetében, valamint a törvényben előírt más esetekben lehet kiszabni.¹⁵ A szabadságvesztés általános felső határa, a 15 év és a 25 év közötti szabadságvesztés-büntetés alkalmazása viszont nem megengedett.

Kérdésként vetődik fel, hogy a hatályos Btk. 25 évi szabadságvesztés-büntetése mennyiben tér el a korábbi jogban is szabályozott életfogytig tartó szabadságvesztéstől. A tartam szempontjából mindenesetre a 25 évi szabadságelvonás erősen közelít az életfogytiglani büntetéshez. Ezt a feltevést megerősíti, ha az 1969. évi Btk. előtti időszakban az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték feltételes szabadságra bocsátásának a gyakorlatát tekintjük. Az erre vonatkozó vizsgálati eredmények szerint az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személyek 18 évnél hosszabb időtartamban nem maradtak bv. intézetben. A mostani 25 évi szabadságvesztésnél is csak 15 év után lehetséges a feltételes szabadságra bocsátás, tehát gyakorlatilag a különbség a korábbi és a jelenlegi jogállapot között csekély. A mostani helyzetben pedig inkább az extrém hosszú tartamú szabadságvesztések szaporodása figyelhető meg. Az 1965. és 1969. közötti években átlagosan évenként csak 32 életfogytiglani büntetést rendeltek el, míg 1975. és 1977. közötti években átlagosan évi 70 elítélés történt 25 évi szabadságvesztésre. Az életfogytig tartó büntetés helyettesítése 25 évi szabadságvesztéssel tehát a büntető gyakorlatot valójában nem enyhítette, sőt inkább a szigorodáshoz vezetett.¹⁶ Ezzel szemben van olyan vélemény is, hogy az 1969. évi Btk. szankciórendszerének humánus vonása jut kifejezésre az életfogytig tartó szabadságvesztés eltörlésében és helyette a 25. évi határozott tartamú szabadságvesztés bevezetésében.¹⁷

3. A szabadságvesztés-büntetés *külön formájáról* rendelkezik az adóbűncselekményeket szabályozó 1971. évi törvény, amely szintén előírja ezt a büntetést. Speciális forma a katonai fogdabüntetés is (Btk. 293. cikk). A helyettesítő szabadságvesztés elrendelésére pedig a pénzbüntetés meg nem fizetése (37. cikk) esetében kerül sor és kivételesen alkalmazható, ha a szabadságkorlátozás letöltése alól az elítélt kivonja magát.¹⁸

IV. A szabadságvesztés végrehajtása

1. Az 1969. évi Btk. anyagi jogi előírásai között található néhány elvi rendelkezés a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozóan is. A Btk. 80. cikk 1. § szerint a szabadságvesztés-büntetést büntetőintézetekben hajtják végre a büntetésvégrehajtási módszerek és eszközök egyéniesítésének az elve alapján úgy, hogy az nevelő módon hasson az elítéltre, helyes viszont alakítson ki nála a munkához, rászoktassa őt a jogrend betartására és ezáltal megakadályozza újabb bűncselekmény elkövetését. Ugyanezen 80. cikk 2. §-a meghatározza az elítélt legfontosabb alapkötelezettségeit is, így az elítélt köteles dolgozni, tanulni, valamint betartani az intézet rendjét. Ezzel a szabályozással tehát a Btk. nem csupán az anyagi büntetőjog alapvető rendelkezéseit foglalja magában, hanem a büntetésvégrehajtási kódex mellett a büntetésvégrehajtási jog néhány alapvető előírását is felöleli. Ezzel a szabályozási megoldással *Ratajczak* szerint az anyagi büntetőjog és a büntetésvégrehajtási jog egységének a gondolata valósul meg, és ezen egység pedig a bűnözés elleni küzdelem optimális eredményeinek eléréséhez elengedhetetlen.¹⁹

¹⁵ *Ratajczak, A.*: Zur Entwicklung des Strafrechts in der Volksrepublik Polen. In: Schwind, H—D. u. a. (Hrsg.): Festschrift für Günter Blau... Berlin, New York, 1985. 547. p.

¹⁶ *Weigend, E.*: i. m. 1985/a 737—738. p.

¹⁷ *Ratajczak, A.*: i. m. 547. p.

¹⁸ *Weigend, E.*: i. m. 1985/a 735—737. p.

¹⁹ *Ratajczak, A.*: i. m. 549. p.

A büntetésvégrehajtási jogi szabályozást az 1969. április 19-i büntetésvégrehajtási törvénykönyvben találhatjuk meg. Ez a büntetésvégrehajtási kódex a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó rendelkezések (37—64. cikkek) mellett előírásokat tartalmaz a végrehajtási eljárásról, a büntetés végrehajtása feltételes felfüggesztésének foganatosításáról, a vizsgálati fogságról (ami lényegében az előzetes letartóztatásnak felel meg), a szabadságkorlátozásról, a pénzbüntetésről, valamint a mellékbüntetésekről. A büntetésvégrehajtás további lényeges részletszabályozását adja az 1974. január 25-i átmeneti rendelkezés a szabadságvesztés végrehajtásának a rendjéről.²⁰

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása a büntetésvégrehajtási törvénykönyv 37. cikke szerint egyértelműen az elítéltek reszocializálását kell hogy szolgálja. A cél eszerint az, hogy az elítélten kialakuljon a kívánatos társadalmi attitűd, rászokjon a társadalmilag hasznos munka végzésére, a jogrend tisztelétére és hogy így meggátolható legyen az újabb bűncselekmény elkövetése.²¹ E törvényi célkitűzés gyakorlati megvalósítása azonban a lengyeleknél sem problémamentes.

2. A büntetésvégrehajtási kódex 39. cikke a *büntetőintézetek hét típusát* különbözteti meg, amelyek közül négy a speciális elítélti csoportok elhelyezésére szolgál.²² A hét intézet típus a következő:

1. munkaközpontok,
2. rendes büntetőintézetek,
3. átmeneti büntetőintézetek,
4. a fiatalok (21 év alattiak) büntetőintézetei,
5. a visszaesők büntetőintézetei,
6. a speciális gyógyító és nevelő intézkedések alkalmazását igénylő elítéltek intézetei,
7. katonai fogdabüntetés végrehajtását szolgáló büntetőintézetek.²³

A *munkaközpontok*ba kerülnek elsősorban az öt év alatti büntetéssel (büntetésmaradvánnyal) sújtott első büntényes elítéltek. De az elítéltek különböző csoportjai számára is létesítettek speciális munkaközpontokat, nevezetesen az első alkalommal deliktumot elkövetők mellett a visszaeső, továbbá a gondatlan, illetve a fiatalok elkövetők számára is. A gondatlan bűncselekmény miatt elítéltekre 1978-ból származó speciális könnyítések vonatkoznak. A munkaközpontokban elhelyezett elítéltek jórészt a büntetőintézeteken kívül dolgoznak, az intézeteken belül pedig napközben szabadon mozoghatnak, ezenkívül széles körű látogatási és levelezési jogosultsággal rendelkeznek. A *rendes büntetőintézetek*ben helyezik el az elítéltek nagy részét. Míg a munkaközpontok általában félig nyitott jellegű intézetek, addig a rendes büntetőintézetek zárt végrehajtású intézmények. Az említett két intézettípus közötti további különbségek a biztonsági előírásokban, főként a mozgásszabadságban, a külvilággal való kapcsolatokban, valamint a munkavégzés módjában fedezhetők fel. A szigorúbb előírások, a korlátozások természetesen a zárt jellegű rendes büntetőintézetekben érvényesülnek. Az *átmeneti büntetőintézetek* — amelyeket eredetileg az 1966. évi végrehajtási szabályzat vezette be, majd az 1974. január 25-i rendelkezés szabályozza — a rendes büntetőintézetek és a munkaközpontok között lényegében átmenetet alkotnak. Az átmeneti büntetőintézetek elvileg ugyanis nyitott végrehajtású intézmények, de ebben a formában a gyakorlatban még nem valósult meg ez az intézettípus.²⁴

²⁰ Das polnische Strafvollstreckungsgesetzbuch. (Ford. és bev. Lammich, S.), Berlin, New York 1981.; Weigend, E.: 1985/a 747. p.

²¹ Balogh László—Horváth Tibor: Büntetésvégrehajtási jog I. köt. BM Könyvkiadó, 1983. 136. p. és 142—143. p.

²² Lammich, S.: Strafvollzug in Polen. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 30. (1981.) 94—97. p.

²³ Golla, J.: Das geltende polnische Strafrecht. Bonn, 1984. 132. p.

²⁴ Weigend, E.: i. m. 1985/a 747—753. p.

A további intézettípusok a speciális elítéltek csoportok végrehajtására szolgálnak. Ezek közül most csupán a *speciális gyógyító- és nevelő* intézkedések alkalmazását biztosító *büntetőintézetekről* szólunk. Azok az elítéltek, akik csupán enyhe pszichés, pszichopatológiai rendellenességekben szenvednek, büntetésüket a rendes végrehajtásban töltik, ellenben a súlyos pszichés zavarokat, rendellenességeket mutató elítélteket, pszichopata, idült alkoholisták elkövetőket speciális intézetekbe kell utalni. Az utóbb említett elkövetőket terápiás és nevelő intézkedéseknek vetik alá és csak ezután kerülhetnek át a rendes végrehajtásba. (Egy ilyen típusú intézetet 1963-ban hoztak létre Olesnicában. Kezdetben ez az intézmény a pszichikailag a normálistól eltéréseket mutató elkövetők szabadságvesztésének végrehajtására szolgált, majd 1964-től kezdve ide irányították a vizsgálati fogságban lévő és a büntetőeljárásban kapcsolatban pszichiátriai megfigyelést igénylő személyeket. Azóta ez az intézet a diagnosztika, a pszichikai bánásmód módszertana tekintetében szinte vezető szerepet tölt be a hasonló célt szolgáló más intézetek között).²⁵ Az előbbieken felsorolt büntetőintézetek mellett még léteznek a vizsgálati fogság foganatosítására szolgáló intézetek is, amelyek vagy önálló intézmények vagy a büntetőintézetekhez kapcsolódnak.

A továbbiakban még szólni kell az ún. *külső részlegekről* (oddzialy zewnetrzne). Ezeket a bv. törvénykönyv nem szabályozza, de a gyakorlatban egyes büntetőintézetek kisebb önállóan részlegeiként működnek. A félig nyitott jellegű végrehajtás jellemző ezekre a külső részlegekre, ahol az elítéltek vagy felügyelettel, vagy felügyelet nélkül az intézeten kívül dolgoznak. Szabadidőben az intézeten vagy a részlegben belül szabadon mozoghatnak és a lakókörletüket napközben nem zárják.²⁶

3. A lengyel büntetésvégrehajtásban a biztonsági intézkedések, az elkülönítés, a társadalomtól való elszigeteltség fokának megfelelően *zárt, félig nyitott és nyitott büntetőintézetek* különböztethetők meg. A nyitott intézetre jellemző vonásoknak kellene érvényesülni, mint említettük, az átmeneti intézetekben az elítéltek kategóriájától és a letöltendő büntetés súlyától, szakaszától függően. Mindez a gyakorlatban így nem működik. A félig nyitott munkaközpontokban a szökés elleni biztosításban egyre nagyobb az elítéltek felelőssége és felelősségtudatának a szerepe. Ez egyaránt vonatkozik a munkaközpontokon belüli rendszabályok betartására és az intézeten kívüli munkavégzésre. Ezt fejezi ki a kísérés és az őrzés ún. leegyszerűsített rendszere is. A hagyományos típus azonban a lengyel végrehajtásban a zárt büntetőintézet.

1984. december 30-án Lengyelországban 145 büntetőintézet működött ebből 63 a vizsgálati fogság végrehajtására, 61 zárt és 21 félig nyitott intézet volt. 47 külső részleg kapcsolódott ekkor a büntetőintézetekhez. Ugyanezen adatok 1986. március 31-én a következő képet mutatják: 147 az összes büntetőintézet száma, amelyből 65 vizsgálati fogság végrehajtására; 62 zárt és 20 félig nyitott intézet. A büntetőintézetekhez pedig 54 külső részleg tartozott.²⁷

A büntetésvégrehajtási törvény 40. cikke értelmében a szigorúsági foknak megfelelően *általános, enyhített és szigorított végrehajtás* különíthető el. Ez a differenciálás lényegében az egész végrehajtási szervezetet jellemzi a büntetőintézetek működtetése és az elítéltek beutalása vonatkozásában egyaránt. A fegyelem szigora, a kötelezettségek köre és a kedvezmények (fogyasztási cikkek vásárlása, külső személyekkel való kapcsolat és érintkezés stb.) eszerint alakulnak. Az elítéltek meghatározott idő letelte és a reszocializálás irányába mutató eredmény után enyhített vagy szigorított végrehajtási fokozatba utalható. 1974-ben negyedikként a végrehajtás ún. szigorú formáját vezették be a többszörös visszaesőkkel szemben. Az igaz-

²⁵ *Walczak, S.*: A szabadságvesztés végrehajtására létesített apparátus szervezeti formái. In: Horváth Tibor (Szerk.): Büntetésvégrehajtási rendszerek — Büntetésvégrehajtási jog. Budapest, 1980. 258—261. p.

²⁶ *Górny, J.*: Die Gefängnispopulation in Polen. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform. 1/1987. 35. p.

²⁷ *Górny, J.*: i. m. 35. p.

ságügyminiszter 1981. május 19-i újabb rendelkezése módosította az 1974. január 25-i végrehajtási rendet és a szigorú végrehajtást megszüntették, ezzel együtt az igen nehéz testi munka végzését is, továbbá bővült a levélváltás, a vásárlás lehetősége. 1979-ben enyhített végrehajtásban volt az elítéltek 10,8%-a; általános végrehajtásban 42,2%; szigorított végrehajtásban 38,8%; valamint az azóta 1981-ben már megszünt szigorú végrehajtásban 8,4%. 1986. március 31-én 64 957 elítélt (78,7%) általános; 13 087 személy (15,8%) enyhített és 4529 elítélt (5,5%) szigorított végrehajtásban volt. Ezek a számok nem foglalják magukba a helyettesítő szabadságvesztést töltő elítélteket. A már említett 1981. május 19-i módosítás nyomán minden elítélt először általános végrehajtásba kerül. Ez a magyarázata annak, hogy 1986-ban jóval több elítélt volt általános végrehajtásban, mint az 1981 előtti években.²⁸

4. Lengyelországban az 1975 és 1982 közötti években a fogvatartottak száma és aránya *Jasinski* szerint a következőképpen alakult:²⁹

Év	Fogvatartottak	
	abszolút száma	ráta
1975	90 473	266
1976	98 287	286
1977	92 703	267
1978	93 557	267
1979	105 205	298
1980	105 509	297
1981	83 456	232
1982	77 870	215

A *Lammich* által közölt adatok szerint 1983. szeptember 30-án, tehát két hónappal a lengyel szükségállapot megszüntetése után és az 1983. júliusi amnesztia után 82 899 volt a fogvatartottak száma, ami 231 fogvatartotti rátának felel meg. A vizsgálati fogságban lévők száma is nőtt: 1983. szeptemberében mintegy 23 000 volt a számuk, míg 1982. végén 21 000 körüli. 1984. első felében a fogvatartottak száma *Lammich* szerint 98 052-re nőtt. A vizsgálati foglyok száma ebben az időszakban 27 659-re nőtt. 1981. decembere óta négy amnesztia volt Lengyelországban, a legutóbbi 1986. július 17-én. A büntetőintézetekből az 1984. július 21-i amnesztia alapján 34 555 személyt (köztük 10 127 vizsgálati foglyot) bocsátottak szabadon. E magas szám ellenére a bv. intézetekben 1984. augusztus 31-én *Lammich* szerint még 68 563 fogvatartott (köztük 20 524 vizsgálati fogoly) volt.³⁰

Górny tanulmányában pedig az szerepel, hogy 1981-ben 231, 1982-ben 213, 1983-ban 226, és 1984-ben 224 fogvatartott jutott minden 100 000 lengyel lakosra. A *Górny* által megadott legutóbbi adatok szerint 1986. március 31-én összesen 115 095 személyt helyeztek el büntetőintézetekben. Ebből a létszámból 28 537 személy (24,8%) vizsgálati fogságban és 86 554 elítélt (75,2%) büntetőintézetekben volt. A kihágási ügyekben eljáró kollégiumok a 115 095 személyből 3981 személyt (3,5%) ítélték elzárásra. Ily módon 1986. március 31-én 100 000 lakosra 311 fogvatartott jutott.

A 86 554 elítéltekből pedig 52 844 (61%) töltötte büntetését a fenti időpontban zárt és 26 730 (31%) elítélt félig nyitott büntetőintézetekben. A félig nyitott intézetekből az elítéltek

²⁸ *Górny, J.*: i. m. 36—37. p.

²⁹ *Jasinski, J.*: Punitivnosć systemow karnych. Państwo i Prawo. 6/1984. 59. p.

³⁰ *Lammich, S.*: Entwicklung der Strafpraxis und des Strafrechts in Polen nach dem Dezember 1981. Recht in Ost und West. 1/1985. 23. p.

55%-a munkaközpontokban és 45%-a ún. külső részlegekben volt elhelyezve. A maradék 8% a vizsgálati fogságot foganatosító intézetekben volt található.

A lengyel büntetőintézeteket sem kerülte el a zsúfoltság, olykor a férőhelyek 20%-át is meghaladja a fogvatartottak számaránya. 1986 márciusában az összes elítélt 8,4%-a fiatalkorú és 44,6% visszaeső elkövető volt.³¹

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtására létesített apparátus jelenlegi szervezeti rendszerét a büntetőintézeteknek az igazságügyminiszter alárendelése jellemzi. A miniszter központi szinten megfelelő szervezeti egységek közvetítésével gyakorolja az irányítást. Az alapvető központi szervezeti egység a Büntetőintézetek Központi Igazgatósága, amely közvetlenül az igazságügyminiszternek van alárendelve. Olyan vezető szervezet ez, amely a büntetésvégrehajtás megszervezését, ügyeit, adminisztrációját országos szinten irányítja.

Az elítélteket meghatározott kritériumok szerint osztályozzák, így pl. a bűncselekmény jellege, a tartam, az előélet, az elítélt „demoralizáltsági foka”. Ezt az osztályozást a bv. intézetekben az ún. büntetésvégrehajtási bizottság foganatosítja. Ez a bizottság rendelkezik az elítéltek beutalásáról, elhelyezéséről is. A bizottság döntésével szemben az elítélt általában nem fellebbezhet. A bv. bizottság vizsgálja az elítéltek reszocializálásának évenkénti haladását és dönt a másik végrehajtási formába történő beutalás kérdésében, továbbá a fegyelmi intézkedésekről. Ez a bizottság a bv. intézet vezetőjének irányításával működik három bv. alkalmazott közreműködésével.³²

5. A visszaesést a lengyel Btk. 52. cikkének megfelelően büntetést súlyosbító körülményként kell értékelni. Konkrétabb és súlyosabb következmények fűződnek a speciális visszaeséshez, amit a Btk. 60. cikke határoz meg, a többszörös speciális visszaesést pedig a 60. cikk 2. §-a. Ezekben az esetekben a büntetés minimális és maximális mértéke megemelkedik és a végrehajtás szigorított fokozatban történik. A speciális visszaesők mindkét csoportjával szemben a büntetés kiállása után különleges reszocializáló intézkedések alkalmazhatók. A pártfogó tisztviselő által gyakorolt felügyeletről (ami a szabadságvesztést követő ellenőrzött szabad életet jelent), és a társadalmi adaptációs központról van szó. A pártfogó felügyelete alá helyezés fakultatív a speciális visszaesővel szemben, elrendelése viszont kötelező, ha az elítélt többszörös speciális visszaeső. A felügyelet 3—5 évi tartamra rendelhető el, (Btk. 63. cikk 1. §). A társadalmi adaptációs központba utalás fakultatív. Olyan többszörös visszaesők esetében rendelik el, akikkel szemben a bíróság arra a meggyőződésre jut, hogy a pártfogó felügyelete alá helyezés nem kielégítő, illetve elégtelen eszköz az újbóli bűnelkövetés megelőzésére. Ugyancsak adaptációs központba utalhatók azok az elítéltek, akik a pártfogó felügyelet keretében adott kötelezettségeket, utasításokat megszegik, nem teljesítik, vagy más módon a pártfogó felügyelet céljának az elérését meghiúsítják. Az adaptációs központban letöltendő őrizet relatíve határozatlan tartamú, de nem lehet hosszabb mint 5 év és általában 2 év elteltével bocsátható szabadon a központba utalt elkövető kedvező prognózis esetén.³³

A társadalmi adaptációs központba utalás lényegében a magyar szigorított őrizethez hasonló biztonsági intézkedés — amit egyébként a lengyelek nem annak szántak —, amely a társadalom védelme, a társadalmi élethez szoktatás és a büntetést követő további reszocializáló hatás feladatait szolgálja. Kritikus vélemények szerint a gyakorlatban nem elsősorban a reszocializáló befolyásolás, hanem a védelmi funkció teljesítése dominál és a mai formájában kriminálpreventív hatása nemigen érvényesül. A lengyel végrehajtás a társadalmi

³¹ Górný, J.: i. m. 35—37. p.

³² Weigend, E.: i. m. 1985/a 752. p.; Walczak, S.: i. m. 254. p.

³³ Walczak, S.: Az utógondozási eszközök hatékonyságának problémája Lengyelországban. In: Vigh József (Szerk.): Az Összehasonlító Kriminológia Nemzetközi Központjának IV. Regionális Szemináriuma. Budapest, 1980. 239—250. p.; Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Bp. 1986. 136. p.

adaptációs központ három típusát írja elő: normál, szigorított feltételekkel, valamint cilipesz körülmények között, ahol és akiknél terápiai, speciális nevelőintézkedések szükségesek. Az 1970-es évek végén még ténylegesen 12 ilyen adaptációs központ működött Lengyelországban.³⁴ Azóta e központok száma lecsökkent és jelenleg 7 az ilyen centrumok száma: 1 a nők, 6 pedig a férfiak számára funkcionál. E központok típus, helység, férőhely szerinti bontása a következő:

Típus	Helység	Férőhely	összesen
I. normál	1. Biedkowo 2. Trzebinia	100 115	215
II. szigorított	1. Garbalin 2. Klodzko	200 153	358
III. speciális	1. Stonak 2. Opole	237 72	309
IV. nők	1. Ozersk	70	70
			952

*Adaptációs központokba történő beutalások adatai
ítélő bíróság általi elrendelések: 1970—1984.*

Év	Speciális vissza esők	Pártfogó felügyelete		Központba utalás		A két intézkedés összesen	
		szám	%	szám	%	szám	%
1970	12 487	3 607	28,9	152	1,2	3 759	30,1
1971	14 993	8 463	56,4	429	2,9	8 892	59,3
1972	15 311	9 610	56,2	437	2,9	9 047	59,1
1973	13 959	8 514	61,0	393	2,8	8 907	63,8
1974	14 207	8 866	62,4	459	3,2	9 325	65,6
1975	16 740	9 689	57,9	463	2,8	10 152	60,7
1976	15 480	8 630	55,7	(532) 464	3,0	9 094	58,7
1977	14 827	9 192	62,0	(499) 439	3,0	9 631	65,0
1978	16 626	10 872	65,4	(547) 556	3,3	11 428	68,7
1979	14 786	9 568	64,7	550	3,7	10 118	68,4
1980	14 097	8 999	63,8	488	3,5	9 487	67,3
1981	12 104	7 025	58,0	277	2,3	7 302	60,3
1982	15 683	9 176	58,5	255	1,6	9 431	60,1
1983	16 124	9 949	61,7	324	2,0	10 273	63,7
1984	19 212	12 604	65,6	492	2,5	13 096	68,1

E táblázat adatai *Lelental* professzor összeállítása nyomán készültek, hasonlóképp mint az előbbieken az adaptációs központok típusainak pontos bemutatása.³⁵ A fenti táblázatnál 1975—77-ig terjedő években azért szerepel zárójelben egy másik számadat is, mert azok

³⁴ *Lelental, S.*: Prawo karne wykonawcze. Łódź, 1983. 208—235. p.

³⁵ *Lelental, S.*: i. m. és személyes közlése illetve összeállítása alapján.

Sliwowski professzor összeállításában a megadott — az előbbtől eltérő — beutalási számok.³⁶ Az adaptációs központba történő utalások előbbieken vázolt adatai kapcsán meg kell jegyezni, hogy azok csak az ítélőbíróság általi elrendeléseket tartalmazzák. A központba való beutalást azonban a bv. bíróságok is alkalmazhatnak. Sőt a gyakorlatban ez utóbbi a gyakoribb. A bv. bíróságok általi beutalásokról nem áll rendelkezésünkre pontos adat. *Jasinski* megemlíti, hogy 1970-től 1978-ig összesen mintegy 12 000 beutalás történt, ha viszont csupán az ítélőbíróságok általi beutalási adatokat vesszük figyelembe, az csak néhány ezerre tehető, azaz távolról sem éri el még a 4000-et sem. 1986. március 31-én a hét adaptációs központban 1246 többszörös visszaeső tartózkodott.³⁷

6. A feltételes szabadságra bocsátás első eredeti lengyel jogi szabályozása 1927-ből származik. E rendelkezés értelmében a kiszabott szabadságvesztés kétharmadát kellett letölteni, de legalább hat hónapot és ezután nyílt meg a lehetőség — egyéb feltételek megléte esetén — a szabadságra bocsátásra. Ezután több módosítást követően a hatályos rendelkezéseket az 1969. évi Btk. 90—98. cikkei és a büntetésvégrehajtási törvénykönyv 78—81. cikkei határozzák meg. Eszerint — sok tekintetben hasonlóan mint az 1927. évi szabályozás — a feltételes szabadságra bocsátásra akkor kerülhet sor, ha az elítélt szabadságvesztésének kétharmadát, illetve fiatalkorú esetében a felét kiálltatta, de legalább hat hónapi szabadságvesztést letöltött.

A fiatalkorúak mellett ugyancsak a büntetés felének kiállása után feltételesen szabadságra bocsáthatók a gondatlan bűncselekményt elkövetők, a — 15 éves korig — gyermek felett gondozási jogot gyakorló elítéltek; valamint a 60 év fölötti női és a 65 év fölötti férfi elítéltek. A feltételes szabadságra bocsátás elvileg nem vonatkozhat a helyettesítő szabadságvesztésre, továbbá a többszörös visszaesőkre. Mindkét esetben azonban kivételesen feltételesen szabadságra bocsáthatók ezen elítéltek, ha „különleges körülmények” állapíthatók meg. Hogy a „különleges körülmények” alatt mit kell érteni, azt a törvényhozó nem határozza meg. Tehát amennyiben az elítélt a Btk. 60. cikk 2. és 3. §-a értelmében többszörös visszaeső, úgy a feltételes szabadságra bocsátás csak akkor alkalmazható, ha azt különleges körülmények indokolják és csupán akkor, ha az elítélt a büntetésének legalább háromnegyed részét letöltötte. Mindenfajta körülménytől függetlenül feltételesen szabadságra bocsátható viszont az elítélt 15 évi szabadságvesztés kiállása után.³⁸

Feltételes szabadságra bocsátás előfeltétele az elítéltre vonatkozó kedvező prognózis. Ezt pontosítja a Btk. 90. cikk 1. §-a, amely szerint az elítélt akkor engedhető feltételesen szabadságra, ha jellemvonásai, személyi körülményei, a bűncselekményt megelőző és azt követő életvitele és mindenekelőtt a bv. során tanúsított magatartása indokolják azt a feltételezést, hogy szabadságra bocsátását követően tiszteletben fogja tartani a jogrendet és különösen, hogy nem követ el újabb bűncselekményt, feltéve, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés teljes kitöltése nélkül is megvalósul. A feltételes szabadságra bocsátás esetén a büntetés hátralévő része próbaidőnek számít, amely nem lehet kevesebb egy évnél, és nem haladhatja meg az öt évet. Fiatalkorú elítéltek tekintetében a próbaidő nem szüntethető meg a 21. életév betöltése előtt. A többszörös visszaeső esetében pedig a próbaidő három évnél rövidebb nem lehet. A próbaidő tartamára az elítélt meghatározott meghagyások teljesítésére kötelezhető — hasonlóan mint a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetében. Különösen gyakori, hogy az elítéltet pártfogó felügyelete alá helyezik. Ez a felügyeleti intézkedés egyébként a fiatalkorúaknál és a többszörös visszaesőknél kötelezően előírt.

A bíróság visszavonja a feltételes szabadságra bocsátást, ha a szabadságra bocsátott személy a próbaidő alatt ahhoz hasonló szándékos bűncselekményt követett el, mint amelyért

³⁶ *Sliwowski, J.*: Kara pozbawienia wolności we współczesnym smiecie. Warszawa, 1981. 7. p.

³⁷ *Jasinski, J.*: i. m. és *Górny, J.*: i. m. 41. p.

³⁸ *Tobis, A.*: Die Institution der bedingten vorzeitigen Entlassung (Entlassung auf Bewährung) in Polen. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 4/1987. 210—217. p.

korábban jogerősen elítélték, és az újabb deliktum miatt szabadságvesztést szabtak ki. A feltételes szabadságra bocsátás megszüntetésének fakultatív esete, ha a próbaidő alatt a szabdlábra helyezett személy a jogrendet gondatlanságból sértette meg, vagy másfajta bűncselekményt követett el, avagy a rárótt kötelezettségek teljesítése, illetve a felügyelet alól kivonja magát. Ha a feltételes szabadságra bocsátást a próbaidő alatt, vagy a próbaidő elteltét követő hat hónapon belül nem szüntetik meg, a szabadságvesztést kitöltöttnek kell tekinteni. A gyakorlatban a feltételes szabadságra bocsátás visszavonásának oka legtöbbször az újabb szándékos bűncselekmény elkövetése, amelyért a feltételes szabadságra bocsátottat ismét szabadságvesztésre ítélik. Sokkal ritkábban fordul elő, hogy a feltételes szabadságra bocsátást megszüntetik, mert az elítélt megszegte a rárótt kötelezettségeket vagy kivonta magát a felügyelet alól.³⁹ A feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó eljárási rendelkezéseket az 1969. évi bv. törvénykönyv 78—81. cikkei szabályozzák. Eszerint az ilyen ügyekben a döntés a bv. bíróság jogköre, ilyen bíróságokat pedig a lengyel jog 1957 óta ír elő. A feltételes szabadságra bocsátás gyakoriságáról 1976 és 1985 között az alábbi — igazságügyminisztériumi adatokon alapuló — táblázat tájékoztat:⁴⁰

Év	A feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos ügyek száma	Ebből pozitív döntés	
		száma	%-ban
1976	32 518	23 210	71,4
1977	30 761	20 541	66,8
1978	28 220	17 791	63,0
1979	30 656	22 093	72,1
1980	35 428	27 379	77,3
1981	42 755	36 566	85,5
1982	33 884	27 527	81,2
1983	31 989	25 186	78,7
1984	28 197	18 348	65,1
1985	24 346	14 409	59,2

A táblázatból látható, hogy az ügyek száma és a pozitív döntés aránya egyaránt 1981-ben volt a legnagyobb. Ez az ebben az időszakban megnyilvánuló liberális büntetőpolitikával magyarázható. A következő években a visszaesés többek között azért következett be, mert az elítélt személyek egész sora más jogintézmények (amnesztia, egyéni kegyelem...) keretében hagyhatta el a büntetőintézetet. A pozitív döntések arányának csökkenése ellenben a bíróságok által alkalmazott szigorúbb követelményekkel hozható összefüggésbe.

Vizsgálati adatok szerint a bíróságok általában a következő okokkal indokolják a feltételes szabadságra bocsátás elutasítását: a reszocializációs folyamat negatív menete, a cselekmény nagy társadalmi veszélyessége, az elítélt korábbi büntetettsége, valamint az elkövető bűncselekmény elkövetése előtti életvitele. A bíróság pozitív döntését többnyire a reszocializáció pozitív menetével, a bv. alatti mintaszerű magatartással, a munka példás végzésével, a nehéz családi helyzettel, magas korrall és más okokkal indokolja.

A próbaidő tartama alatt a leggyakrabban előírt meghagyások, kötelezettségek: a foglalkozás, illetve munka felvételére kötelezés, az alkoholfogyasztás abbahagyása, meghatározott környezettől, helytől való eltiltás.⁴¹

³⁹ Platek, M.: A szabadságvesztés-büntetés és a feltételes szabadságra bocsátás hatékonysága. In: Vigh József (Szerk.): Az Összehasonlító Kriminológia Nemzetközi Központjának IV. Regionális Szemináriuma. Budapest, 1980. 92—101. p.

⁴⁰ Tobis, A.: i. m. 215. p.

⁴¹ Tobis, A.: i. m. 216. p.

7. A büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését a lengyel jogban belga—francia rendszer mintája alapján vezették be. Az 1969. évi Btk. 73—79. cikkei rendelkeznek erről a jogintézményről, amely csak a szabadságvesztés-büntetésre vonatkozhat.

A bíróság feltételesen felfüggesztheti a szándékos bűncselekmény miatt kiszabott két évig terjedő; s a gondatlan deliktum miatt elrendelt három évig terjedő szabadságvesztés végrehajtását. A feltételes felfüggesztés előfeltétele az elkövető személyére, személyi körülményeire vonatkozó kedvező prognózis. A feltételes felfüggesztés viszont nem alkalmazható a Btk. 60. cikk 1. és 2. §-a szerint a visszaeső elkövetőkre. A próbaidő tartama kettőtől öt évig terjed, a fiatalkorúaknál pedig háromtól öt évig tart. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíróság pénzbüntetést szabhat ki, valamint az elítéltet különböző kötelezettségek, meghagyások teljesítésére kötelezheti. A Btk. 75. cikk 2. §-ban meghatározott lehetséges meghagyások katalógusa nem taxatív, tehát a bíróság más alkalmas kötelezettséget is előírhat az elkövető számára. A lengyel bíróságok már hosszabb idő óta általában az összesen kiszabott szabadságvesztések kb. felénél alkalmazzák ezt a jogintézményt. A leggyakrabban elrendelt meghagyások közé tartozik a közérdekű munkára kötelezés; az alkohol fogyasztásától való tartózkodás előírása; a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére kötelezés.⁴²

FERENC NAGY

DIE FREIHEITSSTRAFE UND IHR VOLLZUG IM POLNISCHEN STRAFRECHT

(Inhalt)

- I. *Zur Entwicklung des polnischen Strafrechts bis Strafgesetzbuch von 1969.*
 1. Kurzer Überblick über die Rechtsentwicklung bis StGB von 1932.
 2. Das Strafgesetzbuch von 1932.
- II. *Die kriminalrechtlichen Sanktionen im geltenden polnischen Strafgesetzbuch*
- III. *Die Freiheitsstrafe im Sanktionensystem des polnischen Strafrechts*
 1. Die zeitige Freiheitsstrafe. Die kurzfristige Freiheitsstrafe
 2. Die Freiheitsstrafe von 25 Jahren Dauer
 3. Sonderformen der Freiheitsstrafe
- IV. *Vollzug der Freiheitsstrafe*
 1. Die gesetzliche Grundlage des Vollzuges der Freiheitsstrafe (Das polnische Strafvollstreckungsgesetzbuch von 1969.)
 2. Verschiedene Arten von Strafanstalten
 3. Der geschlossene, halboffene und offene Vollzug der Freiheitsstrafe. Differenzierung des Strafvollzuges — allgemeiner, erleichterter und verschärfter Vollzug
 4. Die Gefängnispopulation in Polen
 5. Der Rückfall und die Rechtsfolgen (Die Schutzaufsicht, das Zentrum der sozialen Anpassung)
 6. Die bedingte Entlassung
 7. Strafaussetzung zur Bewährung (Die bedingte Strafaussetzung)

⁴² Andrejew, I.: i. m. 1982. 61—62. p.; Lammich, S.: Strafaussetzung zur Bewährung und Bewährungshilfe in Polen. In: Dünkel, F.—Spiess, G. (Hrsg): Alternativen zur Freiheitsstrafe. Freiburg, 1983. 223—234. p.